

9. Furman A. F. (1995). Modulno-rozvyvalne navchannia – systema pedahohichnykh innovatsii [Modular and developmental learning – a system of pedagogical innovations]. Pedahohika i psykhohohiia. # 3. S. 97–104 [in Ukrainian].
10. Yutsiavychene P. A. (1989). Teoriya y praktyka modulnogo obuchenya [Theory and practice of modular learning]. Kaunas: Shvyesa. 272 s. [in Russian].

Suvorova L. K., Muzychuk V. V., Protsiuk I. Ye. Implementation of the principles of modular learning in the process of communicative competence formation in students of pharmaceutical teaching facility

The article considers the problem of modular education, namely the peculiarities of its implementation in modern Ukrainian higher education. The relevance of the chosen topic is due to the fact that in recent years a course has been chosen for the formation of European standards in education and the principles of organization of the educational process. Orientation to the European system and at the same time the desire for integration contribute to the active reform of higher education in our country. It is emphasized that the modular system has advantages and disadvantages, and therefore in modern educational institutions there is a very diverse understanding of its use in the educational environment.

The functioning of modular training through the implementation of its principles: modularity, design, flexibility, individualization, conscious perspective, parity and providing a didactic purpose is studied on the example of training specialists in pharmaceutical specialties in Zhytomyr Basic Applied College of Pharmacy. The principles of modular learning were considered through the prism of the formation of future pharmacists' communicative competence, as this quality is the main requirement for continuous professional growth.

The main requirements for successful students' learning are highlighted and it is found out that a promising condition for the development of communicative competence is an individual approach. It was specified that the individual modular curriculum for each student is designed to teach him/her to do the job quickly, efficiently and to a good quality, which in fact will ensure the consolidation of important for pharmacists communicative skills, because speed and quality make it possible to win in the competition for a vacancy in the labor market, and this can be achieved through the joint creative work of a teacher-mentor and active student, who will be interested in realizing themselves in a successful future career.

Key words: module, modular training, mentor, principle of modular training, communicative competence, pharmacy.

УДК 373.2.015.31:730

DOI <https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series5.2021.83.37>

Темнікова І. М., Темніков В. В.

ОПТИМІЗАЦІЯ МОВЛЕННЄВОГО РОЗВИТКУ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ: ЛІНГВОДИДАКТИЧНИЙ АНАЛІЗ

У статті обґрунтовано доцільність оптимізації мовленнєвого розвитку дітей дошкільного віку.

Мова – невичерпне багатство, яким природа обдарувала людину, його можна примножити, а можна й непомітно розгубити. Тому перед педагогом завжди стоїть завдання: прищепити дитині любов до слова, навчити її чітко, красиво і влучно висловлюватися, обстоювати власну думку. Тобто першочерговим завданням мовленнєвого розвитку дітей на етапі дошкільного дитинства є виховання мовної особистості, такої, яку характеризує достатній рівень мовленнєво-комунікативної компетентності, що вільно і творчо застосовує мову в різних ситуаціях життєдіяльності.

Комунікативно-мовленнєвий розвиток учені розглядають як процес становлення форм і засобів взаємодії дитини з оточенням, у якій віддзеркалені новоутворення емоційно-вольової, когнітивної, особистісної сфери людини як суб'єкта спілкування.

Видається, проблема розвитку мовленнєвого розвитку дошкільника ні в якому разі не обділена увагою науковців і практиків. У чому ж тоді полягає суперечність у підході до розв'язання проблеми мовленнєвого розвитку дитини? Які питання з'являються внаслідок зазначеної суперечності?

Надмірне використання педагогом різних і, звичайно, корисних форм роботи із закріпленням навичок (звукових, лексичних, граматичних) зазвичай шкодять головному завданню – мисленню дитини. Мовленнєва функція як найвища психічна властивість залишається за межами уваги вихователя. Водночас мовленнєве мислення дає здатність розвивати думку мовленнєвими засобами, удосконалюючи тим самим мовленнєві навички, форми й засоби спілкування. До того ж складність цього процесу полягає ще й у тому, що кожен індивід іде до цього у власному темпі та власним шляхом.

Ось чому проблема оптимізації мовленнєвого розвитку дітей дошкільного віку є актуальною.

Ключові слова: лінгводидактика, зв'язне мовлення дошкільників, монологічне мовлення, оптимізація, мовна особистість, мовна одиниця, мовленнєве спілкування, мовленнєва діяльність, мовленнєві вміння, мовленнєва компетенція.

Сучасна дошкільна лінгводидактика концептуально по-новому підходить до визначення мети мовленнєвого розвитку дітей, розглядаючи її в контексті загального розвитку культури особистості, як того вимагає базовий компонент дошкільної освіти. Значна увага приділяється формуванню мовленнєвої, комунікативної компетенції дитини, вихованню мовної особистості, яка “володіє виражальними засобами рідної мови, усіма її видами і типами, спроможна вільно, у неповторній мовленнєвій формі виражати власну позицію патріота і громадянина щодо певних життєвих явищ” [1].

Визначення мети – розвиток мовної особистості, її комунікативної компетенції – передбачає посилення роботи з вирішення всіх мовленнєвих завдань, особливо розвитку зв'язного мовлення дошкільників. Дитина зможе проявити себе певною мірою сформованою мовною особистістю тільки у вільних висловлюваннях про те, що її дійсно тішить, хвилює, турбує, що вона почула, що їй прочитали тощо. Крім того, саме зв'язне мовлення дитини відбиває рівень її розумового, морального та емоційного розвитку, практичного володіння нею вимовними, лексичними, граматичними, стилістичними нормами. У зв'язку з цим зростає роль досліджень, спрямованих на пошук шляхів оптимізації процесу мовленнєвого розвитку дошкільників.

Мета статті – визначити деякі шляхи оптимізації мовленнєвого розвитку дошкільників, зокрема роботи з розвитку їхнього монологічного мовлення.

Зазначимо, що проблема розвитку зв'язного монологічного мовлення має достатнє теоретичне та методичне забезпечення. Так, науковцями досліджено різні аспекти розвитку зв'язного мовлення дітей дошкільного віку, а саме: навчання розповідання (О. Білан, Л. Глухенька, Т. Постоян, Е. Короткова, О. Смірнова й ін.); навчання описів (А. Зрожевська, С. Ласунова, Л. Порядченко), навчання міркування (А. Омеляненко, Н. Харченко); переказування дітьми художніх творів (Р. Боша, О. Лещенко, Н. Малиновська та ін.), навчання творчих розповідей (Л. Березовська, Н. Гавриш та ін.), навчання розповідання в театралізованій діяльності (Н. Водолага) і засобами сюжетно-рольової гри (В. Захарченко) та ін.

Зазначимо й достатнє методичне забезпечення роботи з розвитку зв'язного мовлення дошкільників: розроблено зміст роботи, починаючи з другої молодшої групи, у якому передбачено формування практичних мовленнєвих навичок, удосконалення комунікативних форм і функцій мовлення, формування в дошкільників елементарного усвідомлення мовних і мовленнєвих явищ, засвоєння найважливіших етичних норм спілкування; описано методи та прийоми, спрямовані на формування в дошкільників уміння сприймати, відтворювати й самостійно будувати зв'язні висловлювання, розповіді-міркування; розроблено певні методичні рекомендації для вихователів щодо роботи стосовно розвитку зв'язного монологічного мовлення дошкільників різних вікових груп.

Визнаємо й той факт, що, незважаючи на достатнє теоретичне обґрунтування та методичне забезпечення цього виду діяльності дошкільників, програмові вимоги щодо формування навичок зв'язного мовлення виконуються неповністю.

У низці досліджень (Н. Зеленко, А. Іваненко, Н. Орланова, Т. Піроженко й ін.) зазначається, що в більшості дітей низький і середній рівні за всіма показниками й характеристиками мовленнєвих і комунікативних навичок, а саме: обмежений словниковий запас і неправильне використання окремих граматичних категорій, низькі фонетичні характеристики (інтонація дикції, тон, виразність). Особливо помітні відхилення від вікових норм у монологічних висловлюваннях дітей, пов'язаних із недостатньою їх послідовністю, логічністю, зв'язністю. Зазначається, що тільки 35–40 % вихованців закладів дошкільної освіти можуть переказувати твори; більшість шестирічок складають розповіді за допомогою навідних питань або наслідують зразок вихователя, що свідчить про їхню низьку самостійність. Ті монологи, які складаються дітьми самостійно, у більшості випадків ситуативні, непослідовні, з порушенням структури зв'язного висловлювання.

Так, зокрема, у дослідженнях, присвячених вивченню дитячих описових розповідей на різних вікових етапах дитинства (А. Зрожевська, Л. Калмикова, Л. Порядченко й ін.), доведено, що вже в дошкільному віці дитина здатна самостійно будувати невеликі за обсягом описування іграшок, предметів, змісту картин. Але в більшості дитячих описів спостерігається велика різниця між відносно правильно побудованими окремими реченнями та суттєвими порушеннями всього мовленнєвого висловлювання. Характерною особливістю описувань, яка негативно відображається на точності й повноті висловлювань дітьми, є те, що в них перераховуються предмети або об'єкти й зовсім не виділяються та не називаються їх властивості, особливості, якості, місце знаходження. Структурна композиція дитячих описів також недосконала. Як правило, при описах у дітей відсутня початкова фраза, у більшості висловлювань відсутнє підсумкове речення. І лише в поодиноких випадках старші дошкільники відображають усі особливості композиції тексту – початок, основну частину та кінцівку [5; 7].

Чим можна пояснити досить низький рівень зв'язного мовлення дошкільників? Традиційно це пояснюється низкою суттєвих недоліків у методиці роботи з навчання дошкільників зв'язного монологічного мовлення. Яких саме? Як відмічається науковцями, така робота проводиться несистематично, у відриві від завдань із розвитку інших аспектів мовлення дітей. Наші спостереження свідчать, що вихователі не завжди реалізують програмовий зміст занять з розвитку мовлення. Недостатньо уваги приділяють навчанню дітей самостійного складання висловлювання, що не сприяє формуванню стійких мовленнєвих умінь і навичок.

Аналізуючи типові помилки в плануванні та проведенні занять, Н. Гавриш зазначає, що діти часто є об'єктом педагогічного тиску, впливу, оскільки вони мусять лише виконувати завдання й демонструвати навченість. Вихователі занадто багато часу й місця залишають на занятті для себе, своїх багатослівних промов, ефективних дій і практично не створюють ситуацій, які б сприяли висловлюванню дитиною власної думки, обстоюванню своєї позиції тощо [4].

Як результат, на заняттях не забезпечується психологічно та педагогічно доцільне об'єднання активності педагога, вихованців і кожної дитини зокрема; на заняттях вихователі багатомовні, а діти, навпаки, мовчазні,

що свідчить про невиконання такої дидактичної вимоги, як забезпечення високої мовленнєвої активності дітей упродовж заняття. Разом із тим оптимальним рівнем мовленнєвої активності вважається співвідношення 2 до 3, де два – мовленнєва активність педагога, три – дітей. У практиці роботи наших дошкільних закладів таке співвідношення мовленнєвої діяльності вихователя і дітей, як правило, не витримується.

Недостатньо уваги приділяється також вправляння дітей у самостійному складанні висловлювань. Результати спостережень свідчать, що в навчанні монологічного мовлення вихователі застосовують здебільшого репродуктивний метод. Дитячі висловлювання зазвичай будуються на рівні простого відтворення, копіювання мовленнєвого зразка вихователя.

До недоліків у роботі з формування зв'язного мовлення варто віднести й порушення структури системності навчання та непослідовність у формуванні мовленнєвих навичок. Так, Л. Калмикова зазначає, що на заняттях, присвячених розвитку монологічного мовлення, з мовленнєвої діяльності дитини випадає цільова ланка, пов'язана з постановкою мети, планування висловлювання. Цей необхідний у мовленні дитини момент виконує вихователь, який на початку заняття визначає мету й повідомляє дітям план, за яким їм потрібно розповідати чи описувати. Тому на заняттях часто з'являються однотипні, шаблонні, неемоційні й, звичайно ж, позбавлені самостійної думки висловлювання дітей. Науковець відмічає й недостатній рівень лінгвістичних знань вихователів. Так, у дошкільних освітніх закладах досі не ведеться систематична робота з розвитку монологічного мовлення дітей, яка враховувала б мовну специфіку кожного з різновидів монологічного мовлення: розповіді, опису та міркування. Вихователі нерідко змішують такі поняття, як “розповідь” та “опис”, а тому дають дітям не завжди лінгвістично коректні пояснення щодо побудови того чи іншого типу монологу [6].

Згоджуючись загалом із таким аналізом причин, які зумовлюють недостатній рівень зв'язного мовлення дошкільників, ми, однак, вважаємо, що вони не є головними. На сучасному етапі науковці (психологи, психолінгвістики, лінгводидакти) дійшли висновку, що мовлення є своєрідною діяльністю людини – мовленнєвої, яка характеризується як активний, цілеспрямований процес створення та сприймання висловлювань за допомогою мовних засобів у взаємодії людей у різних ситуаціях спілкування.

Розуміння мовлення як діяльності доповнює, а іноді й змінює наше уявлення про зміст та умови роботи з розвитку мовлення дітей.

Так, передумовою будь-якої діяльності завжди є та чи інша потреба. Джерелом мовленнєвої діяльності найчастіше є комунікативна або комунікативно-пізнавальна потреба поінформувати співрозмовника, про щось від нього дізнатися, висловити своє ставлення до чогось, щось довести слухачеві, співрозмовнику, у чомусь його переконати, попросити допомоги, висловити власні почуття тощо. Саме виникнення такої потреби й спонукає людину почати розповідати, пояснювати, описувати. Мовленнєвого спілкування без потреби, без мотиву не буває.

Науковці зазначають, що позитивна мотивація мовлення підвищує результативність навчання. Окремі аспекти впливу позитивної мотивації на мовленнєву діяльність дошкільників розглядалися в педагогічних дослідженнях А. Богуш, Н. Гавриш, А. Зрожевської, Н. Орланової та ін.

Складність організації роботи з розвитку мовлення дошкільників полягає в тому, що вихователі на мовленнєвих заняттях спрямовують свої зусилля на вдосконалення природної мовленнєвої діяльності дітей. Проте ситуація заняття знімає природну комунікацію мовлення. І є тільки один засіб звільнитися від цього недоліку: треба, щоб у дітей виникла потреба в комунікації. Результати наших спостережень доводять, що більшість вихователів не хвилюється про те, щоб у дітей виникла потребу в спілкуванні, бажання про щось розповісти, щось описати. Дитина переказує художні твори, складає описи, розповіді, казки не тому, що в неї є власна потреба, власний мотив, а тільки тому, що таке завдання ставить педагог. Завдання ж полягає в тому, щоб викликати в дітей внутрішню потребу в мовленнєвому спілкуванні.

Тому важливим завданням педагога є створення позитивної мотивації на кожному етапі навчання, ситуації (життєвої, ігрової), яка б викликала потребу в спілкуванні. Необхідно також збагачувати навчальний процес методами та прийомами, які б стимулювали мовленнєву активність і сприяли розвитку творчих мовленнєвих умінь дітей. За таких умов ми зможемо зробити перший крок до вдосконалення методики розвитку зв'язного мовлення дошкільників і забезпечити достатній рівень їхніх мовленнєвих навичок.

Традиційно розвиток зв'язного мовлення розглядався як навчання дітей складати монологічні висловлювання різного типу. Але мовленнєва діяльність – це завжди двосторонній процес. Тому потрібно цілеспрямовано вчити дітей не тільки створювати висловлювання, а й сприймати їх. Із цією метою на всіх заняттях дітям має бути дана можливість спілкуватися (обговорювати авторський задум, матеріал, шляхи досягнення мети, коментувати виконане завдання й аналізувати результат), що, у свою чергу, буде сприяти зміні ролей: зараз я говорю, а потім уважно слухаю.

Головне в мовленнєвій діяльності – орієнтація на партнера: кому, навіщо, за яких умов побудовано висловлювання й чи зрозуміле воно. Тому дуже важливо наблизити навчання мови до природних умов спілкування, ввести дітей у мовленнєву ситуацію та навчити їх орієнтуватися в ній; чітко уявляти для себе співрозмовника, основну мету спілкування. Більшість вихователів не домагається усвідомлення дитиною конкретної ситуації спілкування. Діти “просто” розповідають або “просто” відповідають на запитання, тобто говорять заради самого процесу, ні до кого не звертаючись і не переслідуючи жодної мети. Тому їхнє мовлення безадресне,

безцільне. Зарадити цьому можуть мовленнєві ситуації, які мотивують висловлювання дітей і вводять їх у конкретну ситуацію спілкування.

Оскільки мовленнєва діяльність являє собою процес створення та сприймання висловлювання, то в роботі над удосконаленням мовленнєвого розвитку дошкільників важливо врахувати ті етапи, за якими цей процес розгортається. У мовленнєвій діяльності, як і в будь-якій іншій діяльності, виділяють чотири фази: орієнтування в умовах спілкування; розробка плану відповідно до результатів орієнтування; реалізація задуму та контроль. Виходячи із суті мовленнєвої діяльності, у процесі навчання дошкільників потрібно створити умови, які б забезпечили формування в них таких комунікативних умінь: швидко і правильно орієнтуватися в умовах спілкування; планувати мовлення; обирати зміст акту спілкування; знаходити відповідні мовні засоби для передачі цього змісту; уміти забезпечити зворотній зв'язок.

Формуючи мовленнєві вміння, не можна розраховувати на те, що вони виникають у дитини на основі прямого наслідування чийогось зразка. Традиційною є точка зору, що оволодіння мовленням характеризується простим наслідуванням зразків мовлення дорослих та інтуїтивністю (неусвідомленістю) засвоєння мовних засобів і норм. Але опанування мовленням, як показують дослідження, є не просто наслідуванням, неінтуїтивним (неусвідомленим) процесом, а розвитком мовних узагальнень та елементарного осмислення дітьми мовних і мовленнєвих явищ. Цей розвиток відбувається й поза спеціальним навчанням, тим паче необхідно ввести його в русло спеціально організованого педагогічного процесу. Саме на цій основі формується орієнтування дітей у мовних явищах, створюються умови для самостійного спостереження над мовою.

Чільне місце в загальній системі вдосконалення мовленнєвої діяльності дошкільників посідає робота над одиницями мови. Треба намагатися привести в систему (впорядкувати) уявлення дітей про мовні засоби, розширити арсенал цих засобів, навчити їх умілого вживання одиниць мови в процесі спілкування з урахуванням його завдань, умов та адресату.

Мовлення – особливий вид діяльності, складний психічний процес, пов'язаний із розвитком мислення, тому не варто спрощувати й зводити мовленнєвий розвиток дітей до засвоєння дошкільниками окремих знань, що належать до різних рівнів мовної системи – словника, граматичної будови мови тощо. Проте саме це спостерігається в традиційній методиці. Нині робота над мовними одиницями в дошкільному закладі не доповнює належним чином систему навчання дітей складання зв'язного висловлювання. Науковці (Л. Калмикова, М. Васьуленко й ін.) наголошують на необхідності в кожній мовній одиниці визначати комунікативний (функціональний) аспект її засвоєння. Крім того, на думку Л. Калмикової, ефективність роботи над мовою значно підвищиться, якщо в період розвитку монологічного мовлення робота над мовними засобами буде не самоціллю, а здійснюватиметься в межах структури мовленнєвої діяльності як один із її елементів – етап реалізації мовлення [6].

Відомо, що одиницею мовленнєвого спілкування не може бути слово, звук, граматична категорія. У процесі спілкування ми обмінюємося думками. Мовним еквівалентом думки може бути тільки словесне висловлювання – діалог, монолог, а тому кожне мовне явище (лексичне, морфологічне та граматичне), на думку М. Васьуленко, має опрацьовуватися з чіткою проекцією на застосування його в практичній мовленнєвій діяльності [3].

Характеристика мовленнєвої діяльності допомагає більш чітко визначити й ті компоненти, без яких робота з розвитку мовлення дошкільників не буде надто успішною. Потрібно цілеспрямовано працювати над розширенням кругозору дітей, збагаченням їхнього досвіду, над їхньою здатністю спостерігати, емоційно сприймати, порівнювати, оцінювати, накопичувати враження, адже якщо дитині нічого сказати, нічим поділитися, то ніяка мовна підготовка не забезпечить появу цікавих висловлювань, як наслідок, і змістового спілкування.

Висновки. Отже, оптимізацію мовленнєвого розвитку дітей дошкільного віку забезпечать підвищення лінгвістичної грамотності вчителя з дошкільного виховання; повсякденна робота педагога над розширенням кругозору дітей і збагаченням їхнього досвіду; мотивація мовленнєвої діяльності дошкільника на всіх етапах навчання; послідовне формування мовленнєвих умінь, які допоможуть дітям забезпечити повноцінне спілкування; цілеспрямована робота над мовними одиницями в межах структури мовленнєвої діяльності з чіткою проекцією на застосування їх у практичній мовленнєвій діяльності.

Використана література:

1. Богуш А. М. Дошкільна лінгводидактика: теорія і методика навчання дітей рідної мови в дошкільних навчальних закладах : підручник. Київ : Слово, 2015. 704 с.
2. Васьуленко М. С. Формування мовної особистості молодшого школяра в умовах переходу до 4-річного початкового навчання. *Початкова школа*. 2001. № 1. С. 11–15.
3. Гавриш Н. В. Робота над помилками. *Дошкільне виховання*. 2008. № 2. С. 10–12.
4. Зрожевська А. Я. Формування зв'язного описового мовлення в середній групі дитячого садка : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01. Запоріжжя, 1984. 24 с.
5. Калмикова Л. О. Формування мовленнєвих умінь і навичок у дітей: психолінгвістичний та лінгвометодичний аспекти : навчальний посібник. Київ : НМЦВО, 2003. 300 с.
6. Калмикова Л. О., Порядченко Л. А. Розвиток описового мовлення: психолінгвістичний аналіз. *Дошкільне виховання*. 2003. № 4. С. 19–21.
7. Крутій К. Л. Формування граматично правильного мовлення в дітей дошкільного віку : монографія. Запоріжжя : ЛПРС, 2009. 528 с.

References:

1. Bohush A. M. (2002) Doshkilna linhvodydaktyka : teoriia i metodyka navchannia ditei ridnoi movy v doshkilnykh navchalnykh zakladakh : pidruchnyk. [Preschool language education : theory and methods of teaching children their native language in preschool educational institutions]. Kyiv : Slovo, 704 s. [in Ukrainian].
2. Vashulenko M. S. (2001) Formuvannia movnoi osobystosti molodshoho shkoliara v umovakh perekhodu do 4-richnoho pochatkovoho navchannia. [Formation of the language personality of a junior schoolchild in the conditions of transition to 4-year primary education]. Kyiv : *Pochatkova shkola*. № 1. S. 11–15 [in Ukrainian].
3. Havrysh N. V. (2008) Robota nad pomylkamy. [Preschool education]. Kyiv : *Doshkilne vykhovannia*. № 2. S. 10–12 [in Ukrainian].
4. Zrozhevska A. Ya. (1984) Formuvannia zviaznoho opysovoho movlennia v serednii hrupi dytiachoho sadka : avtoref. dys. na zdobuttia stupenia kand. ped. nauk : 13.00.01. [Formation of coherent descriptive speech in the middle group of kindergarten children]. Zaporizhzhia, 24 s. [in Ukrainian].
5. Kalmykova L. O. (2003) Formuvannia movlennievych umin i navychok u ditei : psykholinhvistychni ta linhvometodychni aspekty : navchalnyi posibnyk. [Formation of children's speech skills: psycholinguistic and linguistic aspects]. Kyiv : NMTsVO, 300 s. [in Ukrainian].
6. Kalmykova L. O., Poriadchenko L. A. (2003) Rozvytok opysovoho movlennia : psykholinhvistychni analiz. [Development of descriptive speech: psycholinguistic analysis]. *Doshkilne vykhovannia*. № 4. S. 19–21 [in Ukrainian].
7. Krutii K. L. (2009) Formuvannia hramatychno pravylnoho movlennia v ditei doshkilnoho viku : monohrafiia. [Formation of grammatically correct speech in preschool children]. Zaporizhzhia : LIPS. 528 s. [in Ukrainian].

Temnikova I. M., Temnikov V. V. Optimization of speech development of preschool children

The article substantiates the usefulness of optimizing speech development of preschool children.

Language is the inexhaustible wealth that nature has endowed man with. It can be multiplied, and it can be lost imperceptibly. Therefore, the teacher always has a task to instill in the child a love of the word, teach him to speak clearly, nicely and accurately, defend his own opinion. That is, the first task of children's speech development at the stage of preschool childhood is the education of language personality. It must be characterized by a sufficient level of speech-communicative competence that uses language fluently and creatively in various situations.

Scientists consider communicative-speech development as a process of formation of forms and means of interaction of a child with the environment. In this process new formations of emotional-volitional, cognitive, personal sphere of a person as a subject of communication are reflected.

It seems that the problem of speech development of preschoolers, in any case, is not neglected by scientists and practitioners. What is the contradiction in the approach to solving the problem of a child's speech development? What questions arise as a result of this contradiction?

Excessive use of various and, of course, useful forms of work for consolidation of skills (sound, lexical, grammatical) usually impairs the completion of the main task – the child's thinking. Speech function as the highest mental property remains beyond the attention of the educator. At the same time, speech thinking gives the ability to develop a thought through speech, thereby improving speech skills, forms and means of communication. In addition, the complexity of this process is that each individual goes to it at their own pace and in their own way.

That is why the problem of optimizing the speech development of preschool children is relevant.

Key words: language education, coherent speech of preschoolers, monologue, optimization, language personality, language unit, speech communication, speech activity, speech skills, speech competence.

УДК 376.2-056.264

DOI <https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series5.2021.83.38>

Тубичко Ю. О.

**РОЗВИТОК ДІАЛОГІЧНОГО МОВЛЕННЯ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ
З ПОМІРНОЮ РОЗУМОВОЮ ВІДСТАЛІСТЮ**

Обґрунтовано основні етапи розвитку діалогічного мовлення дитини та специфіка побудови діалогу в діаді відносин "дитина-дитина", властивості мовленнєвої поведінки, починаючи від протодіалогу й закінчуючи власне діалогом. Досліджено особливості пізнавальної діяльності дітей з помірною розумовою відсталістю, що зумовлюють специфічність їхнього мовлення, обраних засобів комунікації та діалогу, на вербальному й довербальному етапах онтогенетичного розвитку, специфіку міжособистісних взаємин у колективах дітей з помірною розумовою відсталістю. Представлено результати експериментального дослідження розвитку діалогічного мовлення та потенційних комунікативно-мовленнєвих можливостей дітей старшого дошкільного віку з помірною розумовою відсталістю, в експериментальних змодельованих ситуаціях у рамках симетричної взаємодії в умовах спільної ігрової та предметно-практичної діяльності дітей. У ході реалізації методики корекційно-логопедичного впливу використовувались ігрові прийоми, спрямовані на розвиток діалогічного мовлення, індивідуальні та групові форми роботи з урахуванням психологічних особливостей дітей і створенням сприятливих умов для диференційованого підходу. Експеримент передбачав три напрями, відповідно до умов виникнення діалогу: ситуативно-діловий, позаситуативно-пізнавальний і позаситуативно-особистісний, з поступовим ускладненням умов діалогічної взаємодії, що сприяло розвитку комунікативних інтенцій і засобів їх лінгвістичного вираження. Дані, отримані по завершенні формувального етапу експерименту,